Overzicht van onderzoek naar georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen

Tijdelijke Onderzoekscommissie Georganiseerd Sadistisch Misbruik van Minderjarigen (Commissie Hendriks)

21 december 2022

Inleiding

Dit deelrapport heeft als doel het wetenschappelijk onderzoek te beschrijven dat het bestaan van georganiseerd sadistisch misbruik onderschrijft. Publicaties die het bestaan in twijfel trekken worden hier niet beschreven. Het gaat om artikelen die de aard van georganiseerd sadistisch misbruik (waaronder ook ritueel satanisch misbruik) beschrijven, zonder dat de auteurs het bestaan ervan expliciet onderzoeken of ter discussie stellen. Onderwerpen die aan bod zullen komen zijn de definitie van georganiseerd sadistisch misbruik, de omvang en aard ervan, de (psychiatrische) kenmerken en de (gezins)achtergronden van slachtoffers, de daders en het netwerk/de cult waarin het misbruik plaats zou vinden. Voorts wordt beschreven wat deze bronnen zeggen over moeilijkheden die slachtoffers ervaren bij het zich onttrekken aan het netwerk/de cult, bij het melden van georganiseerd sadistisch misbruik bij instanties en specifiek het melden bij de politie. Tot slot wordt beschreven wat deze onderzoeken zeggen over de ervaringen met therapie, de invloed van complottheorieën en de door onderzoekers gedane aanbevelingen. Ook worden de beperkingen van de besproken onderzoeken vermeld.

Methode

Om de genoemde onderwerpen in kaart te brengen is uitgebreid gezocht naar internationale, empirische literatuur. Hierbij is zoveel mogelijk gebruikgemaakt van literatuur dat sinds het jaar 2000 gepubliceerd is. Gestart is met literatuur die aangedragen werd via het Kenniscentrum Transgenerationeel Georganiseerd Geweld (KTGG). Via de sneeuwbalmethode is in de referentielijsten van deze artikelen gezocht naar relevante andere publicaties. In deze publicaties is wederom in de referenties gezocht, totdat er geen nieuwe relevante artikelen meer werden gevonden. Naast de sneeuwbalmethode is ook gezocht via WorldCat om na te gaan of er geen relevante literatuur gemist is. Dit leverde nog een enkele extra publicatie op. Meta-analyses of literatuurreviews werden niet gevonden.

Overzicht van onderzoek

Beschrijving van relevante wetenschappelijke literatuur

Uit de zoektocht naar wetenschappelijke literatuur blijkt dat Duitstalige artikelen ruim een derde van de bronnen vormen. Met name onderzoekers als Schröder en Nick publiceren regelmatig over georganiseerd sadistisch misbruik. Daarnaast zijn er diverse publicaties van de Australische criminoloog Salter. De overige publicaties, die overigens zeer beperkt in aantal zijn, zijn afkomstig uit de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Canada en Nederland. Een *quickscan* naar Spaanstalige en Franstalige literatuur leverde geen relevante resultaten op.

Een aantal artikelen betreft onderzoek gedaan in Congo (Kasherwa & Twikirize, 2018), Zuid-Afrika (Madu, 2001) en Iran (Nobakht & Yngvar Dale, 2018). Gezien de beperkte relevantie voor de Nederlandse situatie worden deze artikelen niet besproken in dit deelonderzoek.

Gezien de beperkte hoeveelheid gevonden wetenschappelijke publicaties (minder dan twintig publicaties) is aanvullend gebruikgemaakt van enkele journalistieke bronnen specifiek voor Nederland, zoals de resultaten uit de vragenlijst die door Argos (platform voor onderzoeksjournalistiek van HUMAN en VPRO) is opgesteld en aan bod komt in een radiouitzending (Argos, 2020), de informatie van het KTGG en gegevens van de website CASRA (*Coalition Against Satanist Ritual Abuse*).

Het Duitstalige onderzoek is veelal gebaseerd op interviews en online enquêtes waaraan slachtoffers van ritueel misbruik en hulpverleners hebben meegewerkt. Soms betreft dit een relatief grote groep, zoals in het onderzoek van Schröder en collega's (2020a) waarin 165 slachtoffers en 174 hulpverleners zijn betrokken. Regelmatig wordt door Schröder en Nick in verschillende publicaties over dezelfde groep slachtoffers gerapporteerd. Het onderzoek van Salter (2017) is gebaseerd op een beperkt aantal interviews met slachtoffers (*N*=16) en hulpverleners (*N*=18). Ook Salter rapporteert regelmatig over dezelfde onderzoeksgroep.

Vermeldenswaardig is verder een Canadese online enquête uit 2017, waaraan 150 volwassenen hebben meegewerkt die als minderjarige seksueel misbruikt zijn en waarvan, naar eigen zeggen, beeldopnames zijn gemaakt. Vrijwel de helft gaf in deze wetenschappelijke enquête aan slachtoffer te zijn van georganiseerd misbruik en vrijwel de helft van de respondenten was afkomstig uit Nederland. In de online enquête van Argos, waaraan 200 personen hebben meegewerkt, meldden 140 personen aspecten van ritueel geweld (Terlingen & Jaspers, 2020a). Daarnaast zijn door Argos diverse slachtoffers en therapeuten geïnterviewd. Onderzoeksgegevens en de vragenlijst waren echter niet beschikbaar ter inzage voor de Commissie. Privacyredenen werden hiervoor als argument aangevoerd. De informatie waarnaar wordt verwezen komt uit een radiouitzending van

Argos (Argos, 2020), twee interviews waarin resultaten van de enquête worden genoemd (Terlingen & Jaspers, 2020b, 2020c) en een Q&A op de website van Argos (Terlingen & Jaspers, 2020a).

Onderzoek uit het Verenigd Koninkrijk (Matthew & Barron, 2015) betreft actieonderzoek waarbij 68 slachtoffers een enquête hebben ingevuld, van wie er 22 zijn geïnterviewd. In 2022 is in het Verenigd Koninkrijk een onderzoeksrapport verschenen van de *Independent Inquiry of Child Sexual Abuse (IISCA)* met als titel *Child sexual exploitation by organised networks.* Door de onderzoekscommissie is gesproken met de minderjarige slachtoffers en (politie)dossiers werden geanalyseerd. Het verkrijgen van (complete) informatie over de 33 casussen bleek een groot obstakel tijdens dit onderzoek (Jay et al., 2022). Het rapport richtte zich overigens op seksuele uitbuiting van minderjarigen, niet op ritueel satanisch misbruik.

De Amerikanen Noblitt en Noblitt (2014) hebben een boek geschreven over cults en ritueel misbruik waarin veel onderzoek uit met name de jaren ’90 wordt beschreven. Vrijwel altijd gaat het hierbij om interviews in een kleine steekproef en online enquêtes waaraan slachtoffers en hulpverleners hebben meegewerkt. Uitspraken van slachtoffers zijn niet geverifieerd.

Onderwerpen beschreven in onderzoeken

Definitie

In de literatuur over georganiseerd sadistisch misbruik wordt vaak aangesloten bij een definitie die door Salter en Richters (2012) is gebruikt. Het gaat daarbij om meerdere volwassenen die samenwerken om meerdere kinderen te misbruiken. Het vervaardigen van kinderpornografisch beeldmateriaal en prostitutie valt daar, aldus Salter (2012), ook onder. Uitgesloten zijn meerdere daders die zonder weet van elkaar misbruiken. Ook uitgezonderd is misbruik binnen familieverband zonder slachtoffers daarbuiten (Salter & Richters, 2012). Opvallend is overigens dat in dit artikel georganiseerd en ritueel misbruik min of meer als synoniemen worden gebruikt. Salter hanteert in onderzoek uit 2017 een iets andere definitie: ook multigenerationele incest en technologisch gefaciliteerd misbruik zouden onder georganiseerd sadistisch misbruik vallen. Matthew en Barron (2015) noemen, naast het vervaardigen van pornografisch beeldmateriaal, *mind control* (hersenspoeling/manipulatie), kannibalisme, satanisme (waaronder het offeren van kinderen en dieren) en het gedwongen misbruiken door slachtoffers van andere slachtoffers als kenmerken.

In een vanuit Canada uitgevoerde internationale vragenlijst wordt een minder strikte definitie gebruikt als het gaat om het aantal slachtoffers: het kan gaan om één of meerdere

kinderen die slachtoffer zijn van meerdere daders die samenwerken om het misbruik te kunnen plegen. De term ritueel speelt overigens geen rol in deze vragenlijst (*Canadian Centre for Child Protection*, 2017).

Jay en collega's (2022) brengen in het onderzoeksrapport van de IISCA een ander element in de definitie: het kan ook gaan om seksuele activiteiten verricht door de minderjarige in ruil voor iets dat hij/zij nodig heeft of graag wil hebben.

Samenvattend kan gesteld worden dat in de wetenschappelijke literatuur die het fenomeen van georganiseerd sadistisch misbruik beschrijft de term georganiseerd sadistisch misbruik niet eenduidig gehanteerd wordt. Er lijkt wel consensus over het gegeven dat het om meerdere, samenwerkende daders moet gaan en (in het algemeen) om meerdere slachtoffers. De term ritueel (in combinatie met satanisch) wordt soms gebruikt als equivalent voor georganiseerd sadistisch misbruik, maar in een aantal onderzoeken naar georganiseerd misbruik komt de term ritueel in het geheel niet voor.

Omvang

In zeer beperkte mate wordt er in de (semi)wetenschappelijke publicaties een indicatie gegeven van de omvang van georganiseerd sadistisch misbruik. Tussen 5 en 17% van de misbruikte kinderen en adolescenten meldt georganiseerd en ritueel (satanisch) misbruik (Finkelhor & Williams, 1988). Volgens Gallagher (2000) zou het echter 'slechts' gaan om 0,2% van alle zaken waarin sprake is van seksueel misbruik van kinderen. Georganiseerd misbruik is zeldzaam, maar hangt samen met mentale en fysieke gezondheidsproblemen, aldus Salter en Richters (2012).

Op de website van de *Coalition Against Satanist Ritual Abuse* (CASRA)[1] worden tien zaken in het Verenigd Koninkrijk beschreven die tot een veroordeling van de dader(s) hebben geleid. De veroordelingen stammen uit de periode 1982-2012.

Wilms en Huberts (2022) deden onderzoek naar de (on)mogelijkheden van een omvangschatting van georganiseerd sadistisch misbruik in Nederland en komen tot de conclusie dat dit onder meer wordt bemoeilijkt omdat er geen registraties zijn. Een ruime meerderheid van de door hen geconsulteerde experts meent dat geen van de gebruikelijke schattingsmethoden deze omvang in beeld kan brengen.

[1] Website CASRA: http://casra.org.uk/. Geraadpleegd op 10 juli 2022.

Aard en omstandigheden

Georganiseerd sadistisch misbruik duurt vaak meerdere jaren. Uit Canadees onderzoek (2017) blijkt dat in 91% van de gevallen het misbruik langer dan zes jaar duurt. Salter (2012) beschrijft georganiseerd sadistisch misbruik dat duurt tot in de volwassenheid.

Wat betreft het type geweld dat gebruikt wordt om slachtoffers te laten meewerken aan het misbruik en om hen onder controle te houden, worden in de literatuur diverse voorbeelden gegeven. Zo beschrijft Salter (2017) het toepassen van sadistische geweldsvormen die veel pijn en angst veroorzaken, vaak gepaard gaand met rituele (satanische) aspecten.

In de Canadese survey (*Canadian Centre for Child Protection*, 2017) worden diverse voorbeelden van geweld door slachtoffers genoemd die samengaan met seksueel misbruik, zoals het toepassen van fysiek en/of psychisch geweld en/of het dreigen met fysiek geweld en/of psychisch geweld tegen het slachtoffer zelf, een familielid, een bekende of dieren.

Schröder en collega's (2020a) beschrijven slachtofferverhalen over bijna-doodervaringen, isolatie of sensorische deprivatie, seksuele uitbuiting, het maken van kinderpornografisch beeldmateriaal, het straffen bij een poging aan de cult te ontsnappen en opnames van door daders afgedwongen geweld tegen anderen. Dit laatste wordt ook beschreven door Salter (2012): moeders en meisjes werden gedwongen mee te doen ten bewijze dat zij de eigenlijke agressors zijn. Behrendten en collega's (2020) beschrijven dat afgedwongen daderschap in 21,2% van de meldingen voorkomt. De precieze aard en functie van (satanische) rituelen wordt in de geraadpleegde artikelen overigens zelden of weinig concreet beschreven.

Het toedienen van drugs wordt door alle slachtoffers genoemd in het onderzoek door Argos (Argos, 2020).

Daders rechtvaardigen het seksueel misbruik als de enige verstandige reactie op de morele inferioriteit van de slachtoffers (Salter, 2012). Vernederingen als gebruik van uitwerpselen en urine worden beschreven. Deze vernederingen worden door de daders gebruikt met als doel verlossing voor de slachtoffers.

Onderwerpen als *mind control*, het meervoudig induceren van dissociatie (het creëren van alters oftewel persoonlijkheidsdelen) of hersenspoeling worden onder meer genoemd door Salter (2017), Schröder en collega's (2020a) en Argos (2020).

Kenmerken van slachtoffers

Georganiseerd sadistisch misbruik begint vaak op jonge leeftijd, blijkt onder meer uit onderzoek van Salter (2017). Uit de Canadese survey (2017) blijkt dat de start van het misbruik in 82% van de gevallen voor het vierde levensjaar was. Het onderzoek van Schröder en collega's (2020a) laat zien dat de start van georganiseerd ritueel misbruik tussen vlak na de geboorte en het zestiende levensjaar plaatsvond. De gemiddelde startleeftijd was drie jaar. Men werd zich bewust van georganiseerd ritueel misbruik op gemiddeld 28-jarige leeftijd. De start van seksueel misbruik voor het zesde levensjaar wordt als indicator gezien voor georganiseerd misbruik (Salter, 2012).

De meeste slachtoffers zijn vrouwen. Uit onderzoek van Schröder en collega's (2020a) blijkt dat 96% vrouw is, 58% geen partner heeft ten tijde van de het onderzoek en 69% geen kinderen heeft. Uit onderzoek van Behrendt en collega's (2020) blijkt 82% vrouw. Salter (2012) kwam tot soortgelijke bevindingen: in zijn onderzoek bleek 93% van de respondenten vrouw. Uit de Canadese internationale survey (2017) blijkt dat 87% van de slachtoffers vrouw is, 72% ouder dan dertig is, 48% in Nederland woont, 17% in Duitsland, 11% in Canada en 11% in de Verenigde Staten. De overige 13% komt uit diverse andere landen.

Uit het onderzoeksrapport van de IISCA (Jay et al., 2022) blijkt dat veel van de 33 minderjarige slachtoffers licht verstandelijk beperkt zijn of een andere ontwikkelingsstoornis hebben en in een residentiële voorziening wonen. Het betreft dus kwetsbare kinderen. Spijbelen en weglopen van huis waren andere gedragskenmerken.

Psychiatrische problemen van slachtoffers

Uit de literatuur blijkt dat het merendeel van de slachtoffers met ernstige psychiatrische problemen kampt. Slachtoffers van georganiseerd misbruik zijn er slechter aan toe dan slachtoffers van 'gewoon' seksueel misbruik (Salter & Richters, 2012). Slechts 19% was fulltime of parttime werkzaam (Schröder et al., 2018), hetgeen een indicatie geeft voor de beperkte maatschappelijke integratie van deze groep slachtoffers.

Uit de bevindingen van het onderzoek van Argos blijkt dat 77% van de respondenten waarbij sprake was van ritueel misbruik is gediagnosticeerd met een dissociatieve identiteitsstoornis (DIS; Terlingen & Jaspers, 2020b). Behrendt en collega's (2020) geven aan dat bij 73% van de slachtoffers een dissociatieve stoornis is geconstateerd. Uit de Canadese survey (*Canadian Centre for Child Protection*, 2017) blijkt dat 68% DIS had en dat er veel problemen waren rondom geestelijke gezondheid en drugsgebruik. De introductie van dissociatieve delen of alters wordt vaak door slachtoffers genoemd (80%), maar minder door therapeuten (53%) (Schröder et al., 2020a).

Gezinsachtergronden van slachtoffers

De gezinsachtergrond van slachtoffers blijkt vaak gekenmerkt door ongunstige factoren. In de thuissituatie is vaak sprake van (seksuele) mishandeling door een of beide ouders. Het misbruik wordt ook regelmatig door een of beide ouders gefaciliteerd (Salter, 2012, 2017). Uit het onderzoek van Argos (2020) blijkt dat bijna alle slachtoffers door een familielid in het netwerk zijn gebracht, meestal door een vader of moeder. Volgens het KTGG kan het transgenerationele misbruik van kinderen een belangrijk kenmerk zijn van (intrafamiliaal) georganiseerd sadistisch misbruik (al dan niet met rituele elementen), wat inhoudt dat het binnen een gezin over meerdere generaties zou blijven voortbestaan (KTGG, 2021).

Volgens Jay en collega's (2022) is er sprake van een onvoldoende steunend netwerk bij minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting. Verwaarlozing en huiselijk geweld vergroten de kwetsbaarheid van de minderjarige slachtoffers. Informatie over broers of zussen van de slachtoffers wordt nauwelijks gegeven in de geraadpleegde artikelen.

Informatie over vermeende daders

De vermeende daders van georganiseerd sadistisch misbruik blijken volgens de rapportages van slachtoffers zowel mannen als vrouwen te zijn. Misbruik door zowel mannen als vrouwen is, aldus Salter en Richters (2012), een indicatie voor georganiseerd sadistisch misbruik.

Opvallend is dat slachtoffers aangeven dat de daders meestal bekenden zijn. Uit de Canadese survey (*Canadian Centre for Child Protection*, 2017) blijkt in 51% van de gevallen de dader een vrouw te zijn (veelal de biologische moeder) en in 27% van de gevallen zijn de daders zowel de vader als de moeder van het slachtoffer. Bij 97% is een familielid betrokken bij de 'binnengroep' (Schröder et al., 2020b). Uit de Canadese survey uit 2017 blijkt 49% van de melders die georganiseerd sadistisch misbruik aangeven dat het misbruik binnen de familie georganiseerd is. Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat in 31% van de gevallen autoriteitsfiguren genoemd worden, zoals dokters, leerkrachten, politieagenten, kerkelijke autoriteiten, therapeuten, militairen en reclasseringsmedewerkers. De betrokkenheid van hooggeplaatste personen wordt ook door Salter (2012) en Argos (2020) beschreven.

Het netwerk

Uit de diverse onderzoeken komt naar voren dat de slachtoffers melden dat vermeende daders van ritueel misbruik werken vanuit een min of meer goed georganiseerd netwerk, vaak ook de 'cult' genoemd. Uit de Canadese survey, uitgevoerd in 2017, blijkt overigens weinig over de organisatiegraad in het geval van georganiseerd sadistisch misbruik. Door het

KTGG (2021) worden netwerken die zich bezighouden met georganiseerd kindermisbruik onderscheiden in netwerken met of zonder een (semi-) of (pseudo)religieuze/satanische ideologie. Indien er een ideologie aanwezig is, wordt gesproken over sadistisch ritueel misbruik. Voor georganiseerd misbruik binnen een ideologisch kader wordt door Schröder en collega's (2020a) de term ritueel misbruik gebruikt.

Wanneer deze ideologie afwezig is, spreekt men van (pedo)seksuele netwerken (KTGG, 2021). De netwerken bestaan, aldus de KTGG, uit gesloten groepen (families) die ontoegankelijk zijn en besloten groepen waar buitenstaanders welkom zijn. Het misbruik vindt plaats in plekken zoals hotels en schuren.

Bij 88% van de slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik die Schröder en collega's (2020a) spraken, speelt ideologie een rol. De belangrijkste cults waarin deze rituelen worden gebruikt zijn de satanische cult, de racistisch-fascistische groep, de religieuze groep, de Germaanse cult en de militaire groep. De hulpverleners geven in dit onderzoek van Schröder en collega's (2020a) in dezelfde mate als slachtoffers aan dat ideologieën een belangrijke rol spelen. Opvallend is echter dat hulpverleners de nadruk anders leggen: de rol van de satanische cult, de racistisch-fascistische groep en de religieuze groep wordt door hen als veel groter ingeschat dan aangegeven door de slachtoffers.

Ideologieën zouden worden gebruikt om gewelddadig gedrag te faciliteren en goed te praten, voor het handhaven van controle, voor het versterken van groepsbinding en om verlossing (voor het slachtoffer) te verkrijgen. Georganiseerde groepen en rituele dadergroepen gebruiken dezelfde strategieën, echter gebruiken rituele of ideologische groepen, waarin de daders vaker familielid zijn, meer geweld. Satanisme creëert de basis voor ritueel gedrag dat geweld faciliteert (Schröder et al., 2020a).

Netwerken van invloedrijke daders maken gebruik van strategieën zoals dissociatieve splitsing en programmering/conditionering. Men maakt gebruik van symbolen zoals ceremonieën, offers en kannibalisme. Rituele aspecten worden gebruikt om geweld te rechtvaardigen en te intensiveren. Symbolen waar gebruikt van wordt gemaakt, hebben betrekking op kleding, taalgebruik, voorwerpen en dogma's (Behrendt et al., 2020).

In het onderzoek van Argos (2020) wordt gesproken over misbruik dat zou plaatsvinden rondom christelijke feestdagen.

Georganiseerd misbruik van kinderen wordt overdekt met een metafysisch of religieus sausje, waardoor misbruik als een mannelijk recht of zelfs als een plicht wordt gebracht in plaats van een manier van machtsuitoefening en controle (Salter, 2012). Wat de motivatie is van de misbruikende vrouw in deze visie, is niet duidelijk.

In de netwerken van seksuele uitbuiting van minderjarigen, zoals door Jay en collega's (2022) beschreven, is sprake van 'los zand'-achtige samenstellingen en niet van een goed georganiseerd crimineel netwerk, maar de organisatiegraad verschilt per netwerk.

Mogelijkheden om zich aan het netwerk/de cult te onttrekken

Uit diverse onderzoeken blijkt dat slachtoffers aangeven dat de cult een sterke invloed op hen heeft en dat er diverse strategieën ingezet kunnen worden om het verlaten van de cult te bemoeilijken. Ondanks dat slachtoffers aangeven het moeilijk te vinden zich te onttrekken aan de invloed van de cult, blijkt uit diverse in Duitsland uitgevoerde onderzoeken dat dit veel slachtoffers wel lukt. Zo blijkt uit het onderzoek van Behrendt et al. (2020) dat 64 % geheel uit de cult is gestapt en dat 12% dit deels heeft gedaan. Nick en collega's (2018) geven aan dat 53% van de slachtoffers zonder hulp uit de cult is gestapt en slechts 1% via justitie. De overige slachtoffers hebben zich met behulp van counseling of therapie of een combinatie daarvan aan de invloed van de cult weten te onttrekken.

Informatie uit onderzoek over ervaringen met therapie, melden en aangifte doen

Ervaringen met therapie

Professionele hulpverleners spelen een belangrijke rol in het bekendmaken van georganiseerd sadistisch misbruik. Uit de Canadese survey (*Canadian Centre for Child Protection*, 2017) blijkt dat in 37% van de gevallen de therapeut degene is die het eerst te horen kreeg over georganiseerd sadistisch misbruik. In veel lagere percentages geldt dit voor een vriend, partner, familielid, arts, medewerker van de kinderbescherming of iemand op school. Uit dezelfde survey blijkt dat 97% van de slachtoffers meer dan één therapeut heeft gehad. Vaak is sprake van een lange hulpverleningsgeschiedenis (Nick et al., 2018). Opvallend is dat veel hulpverleners vrouw zijn; in onderzoek van Schröder en collega's (2020a) is daar in 91% van de gevallen sprake van.

Het blijkt voor hulpverleners vaak lastig om professionele grenzen te bewaken (Salter, 2017). Een deel van de hulpverleners raakt te geïnvolveerd, gelooft zonder voorbehoud de verhalen van slachtoffers en neemt bijvoorbeeld slachtoffers in huis. Een aanzienlijk deel van de hulpverleners (48%) heeft moeite met herkennen van signalen van georganiseerd sadistisch misbruik bij hun cliënten (Schröder et al., 2020a).

Volgens Nick et al. (2018) is vaak sprake van traumatherapie (66%), maar ook andere vormen van therapie komen regelmatig voor, zoals gedragstherapie (51%).

Matthew en Barron (2015) geven aan dat slachtoffers ook vaak bij hulpverleners ervaren dat zij niet geloofd worden en dat het bij hulpverleners aan kennis ontbreekt op het gebied van georganiseerd sadistisch misbruik. De kwaliteit van de hulpverlening wordt dan ook vaak als onvoldoende beoordeeld.

Problemen bij het melden van georganiseerd sadistisch misbruik

Het melden van georganiseerd sadistisch misbruik bij instanties zoals de politie blijkt een uiterst moeizame aangelegenheid, zo geven slachtoffers aan. Behrendt en collega's (2020) schrijven de door slachtoffers als uitzichtloos beschreven situatie onder meer toe aan de veronderstelling van de slachtoffers dat invloedrijke personen als artsen, advocaten, politiemensen en leraren zich in de dadergroep bevinden. Uit de Canadese Survey (*Canadian Centre for Child Protection*, 2017) komt naar voren dat slachtoffers niet geloofd worden of bang zijn niet geloofd te worden, omdat er geen (of nauwelijks) bewijs is of omdat zij niet de kracht hebben om door te zetten in verband met hun labiele psychische toestand (waaronder DIS).

Noblitt en Noblitt (2014) halen echter onderzoek van Becker en collega's (2013) aan dat stelt dat vrijwel de helft van de herinneringen van slachtoffers wordt ondersteund door verklaringen van anderen, hetgeen de geloofwaardigheid van de aangifte vergroot. Wanneer er sprake is van meerdere daders, blijkt uit de Canadese survey uit 2017, wordt minder vaak aangifte gedaan dan in het geval van slechts één dader. Opvallend is dat in slechts een klein percentage van de gevallen een bedreiging vanuit de dader(s) als reden werd opgegeven om niet te melden. Uit het onderzoek van Argos (Terlingen & Jaspers, 2020c) blijkt dat 56% van de slachtoffers geen contact heeft gehad met de politie.

Schröder en collega's (2020b) beschrijven de invloed van daders op melden, gebaseerd op wat slachtoffers rapporteren. Geweld, manipulatie, dwingen tot geheimhouding en loyaliteit aan het gezinssysteem (vaak onderdeel van de dadergroep) zijn redenen voor het slachtoffer om niet te melden. Met betrekking tot de slachtoffers zelf worden zwijgen over georganiseerd sadistisch misbruik, de aanwezigheid van een dissociatieve stoornis, gevoelens van hopeloosheid en de aanwezigheid van verschillende afweermechanismen (zoals rationalisering, ontkenning en verdringing) als redenen genoemd door hulpverleners om niet te melden. Uit dit onderzoek blijkt eveneens dat de omgeving, maatschappij en justitie een negatieve invloed hebben op melden van georganiseerd sadistisch misbruik. Er is sprake van veel ongeloof en angst voor de dader(s).

Ervaringen met politie

De ervaringen met politie zijn veelal negatief, hetgeen voor slachtoffers een reden is om geen (of niet opnieuw) aangifte te doen. Salter (2017) geeft aan dat instemming met seksuele handelingen van een slachtoffer met DIS vaak verkeerd wordt geïnterpreteerd (door de politie) als 'echte' instemming en dat verwondingen van het slachtoffer worden geïnterpreteerd als zelfbeschadiging.

Uit de Canadese Survey (*Canadian Centre for Child Protection*, 2017) komt naar voren dat aangiftes niet worden doorgezet door de Officier van Justitie omdat er onvoldoende bewijs is, het slachtoffer niet geloofd wordt of het slachtoffer zelf uit angst voor de mogelijke gevolgen de aangifte niet wil doorzetten.

In tegenstelling tot andere onderzoekers geeft Salter (2017) aan dat het vaak voorkomt dat slachtoffers contact hadden met de politie. Dit levert echter weinig op vanwege onvoldoende begrip en training van politieagenten en weinig vertrouwen van de slachtoffers in de politie vanwege vermeende betrokkenheid van de politieagenten bij georganiseerd sadistisch misbruik.

De invloed van complottheorieën

Schröder en Briken (2021) geven aan dat de vraag of georganiseerd sadistisch misbruik bestaat sterk wordt gepolariseerd. Enerzijds zijn er de negatieve invloeden van bewegingen als QAnon, waarin complottheorieën worden gepropageerd, anderzijds zijn er de kritische wetenschappers vanuit de *false memory*-hoek. Anton en Schink (2021) beamen dit en vullen aan dat dit samenhangt met een gebrek aan kennis over het (reële) fenomeen van georganiseerd ritueel misbruik.

De journalisten van Argos merken dat hun onderzoek gebruikt wordt om complottheorieën kracht bij te zetten. Aanhangers van QAnon demonstreren tegen satanisch kindermisbruik door de elite. Een van de deelnemers aan het Argos-onderzoek schrijft ook: *"Bovendien is het voor overlevers gewoonweg verschrikkelijk dat QAnonners, Viruswaanzinnigen en anderen gruwelijke beelden delen en ondertussen niet luisteren naar wat er echt gebeurt in de sekten waarin [overlevers] opgroeien"* (Terlingen & Jaspers, 2020a). Veel deelnemers blijken ook boos en bang door alle media-aandacht voor QAnon. Media verbinden ritueel (satanisch) misbruik in hun berichtgeving veelvuldig aan deze complottheorie (Terlingen & Jaspers, 2020a).

Aanbevelingen van diverse onderzoeken

Matthew en Barron (2015) benadrukken het belang van het verspreiden van kennis over georganiseerd sadistisch misbruik bij hulpverlenende instanties. Salter en Richters (2012) en Salter (2017) pleiten voor een geïntegreerde vorm van hulpverlening in plaats van ad hoc hulpverlening. Om slachtoffers effectief te kunnen helpen, zijn training en kennisoverdracht over georganiseerd sadistisch misbruik onontbeerlijk (Salter, 2017). Schröder en collega's (2020b) zijn het met het voorafgaande eens en stellen daarnaast dat het van belang is de kennis over DIS bij hulpverleners te vergroten. Het realiseren van informatieve websites over georganiseerd sadistisch misbruik wordt eveneens aanbevolen (Schröder et al., 2018).

Jay en collega's (2022) benadrukken, in het geval van georganiseerd seksueel misbruik van kinderen, het belang van onderzoek naar elementen van controle, dwang, manipulatie en misleiding. Tevens vragen zij aandacht voor kinderen die extra kwetsbaar zijn vanwege bijvoorbeeld het feit dat zij niet meer thuis wonen, licht verstandelijk beperkt zijn of een andere ontwikkelingsstoornis hebben. Tot slot achten zij het opbouwen van een zo volledig mogelijke dataset over verdachten/daders, slachtoffers en omstandigheden waarin het misbruik heeft plaatsgevonden van belang om het probleem van georganiseerd sadistisch misbruik zo goed mogelijk in kaart te brengen.

Beperkingen en sterke kanten van de besproken onderzoeken

Het empirisch wetenschappelijke onderzoek dat het bestaan van georganiseerd sadistisch misbruik onderschrijft, is beperkt. Het gaat om een klein aantal onderzoeken gecentreerd rond een beperkt aantal onderzoekers. In de artikelen die zij geschreven hebben, wordt regelmatig gebruikgemaakt van hetzelfde onderliggende materiaal (enquêtes/interviews), waardoor de bronnen waaruit zij putten beperkt zijn. Het is niet na te gaan of degenen die zich in deze onderzoeken melden als slachtoffer van georganiseerd sadistisch misbruik dit ook werkelijk meegemaakt hebben. Doordat er vrijwel alleen slachtofferinformatie is die niet of nauwelijks te relateren is aan andere bronnen, zijn verificatie en falsificatie, die de basis vormen voor goed wetenschappelijk onderzoek, vrijwel onmogelijk.

Onderzoekers geven ook (in enige mate) de beperkingen van hun onderzoeken aan. Dit geldt ook voor wetenschapsjournalisten die aan het programma Argos waren/zijn verbonden. Zij geven aan dat hun bevindingen niet gestoeld zijn op wetenschappelijk onderzoek en dat zij niet aan waarheidsvinding doen (Terlingen & Jaspers, 2020a).

Volgens Salter (2012) is het niet mogelijk om de accuraatheid van de uitspraken te verifiëren. Salter en Richters (2012) stellen de vraag, gezien de amnesie bij DIS-patiënten, of retrospectieve zelfrapportage een geschikte methode voor onderzoek is. Voorts is hun

opvatting dat iedere conclusie op basis van de literatuur over georganiseerd sadistisch misbruik eerder tentatief dan definitief is. Salter (2013) noemt dat de wetenschappelijke literatuur vooral uit commentaren en speculaties bestaat en dat empirische analyses ontbreken.

Claims van internationale samenzweringen van ritueel (satanisch) misbruik zijn speculatief, maar er zijn wel aanwijzingen voor netwerken die minderjarigen uitbuiten (Salter, 2017). Salter en Richters (2012) geven aan dat speculaties over ongewone karakteristieken, zoals rituele praktijken, niet benadrukt dienen te worden, maar dat er vooral gefocust moet worden op de gezinscontext waarin georganiseerd sadistisch misbruik plaatsvindt. Een fenomeen als *mind control* is moeilijk te verifiëren (Salter, 2017).

Gedetailleerde beschrijvingen van de aard van de cult en van de (religieuze) gebruiken en rituelen ontbreken veelal. Aspecten zoals wie of wat er eventueel vereerd wordt, of er een (religieus) leider van de cult is, hoe leden precies in de cult terechtkomen, hoe kennis en gebruiken worden doorgegeven, en wat de functie van bepaalde rituelen is, komen uit de genoemde informatiebronnen nauwelijks naar voren.

Schröder en collega's (2018) stellen dat er geen bewijs is voor de validiteit van de data, maar dat er wel sprake is van congruente bevindingen. In hetzelfde artikel geven zij aan dat de bias die ontstaat door retrospectieve zelfrapportage over lange tijd terug het trekken van ferme conclusies belet. Mogelijk is er sprake van omgekeerde causaliteit: theoretisch is het bijvoorbeeld mogelijk dat personen met ernstige psychiatrische problematiek een grotere kans lopen om slachtoffer te worden van dit type misbruik.

Schröder en collega's (2020a) geven aan dat hun onderzoek niet tot doel had om te onderzoeken of melders werkelijk ritueel misbruik hebben meegemaakt. Het is niet mogelijk om de data te valideren. De overeenkomsten tussen verhalen van melders en therapeuten is echter, aldus hen, een indicatie van de geloofwaardigheid ervan. Het is overigens opvallend dat in de Engelstalige artikelen, die gebaseerd zijn op oorspronkelijk Duitstalige artikelen, de onderzoekers (veel) kritischer zijn over de kwaliteit van hun data.

Matthew en Barron (2015) geven aan dat de bevindingen uit hun (actie)onderzoek als exploratief beschouwd dienen te worden. Het gegeven dat er relatief vaak psychiatrische diagnoses gesteld worden, kan volgens Matthew en Barron een gevolg zijn van ritueel misbruik, maar kan ook een bron zijn van de perceptie van slachtoffers dat zij ritueel misbruikt zijn. In de Canadese Survey (*Canadian Centre for Child Protection*, 2017), tot slot, is de aanname dat de (online) slachtoffers eerlijk waren; het blijft wel mogelijk dat dezelfde persoon de survey meerdere keren heeft ingevuld. In hoeverre de resultaten van deze enquête representatief zijn voor ons land, West-Europa en Noord-Amerika is onduidelijk, mede omdat vrijwel de helft van de respondenten uit Nederland kwam.

Naast de genoemde beperkingen heeft het aanwezige onderzoeksmateriaal als sterke kant dat het gebaseerd is op gegevens van in totaal enkele honderden slachtoffers die voor een belangrijk deel gelijksoortige informatie melden over de aard en context van georganiseerd sadistisch misbruik. Daarnaast is er gebruikgemaakt van interviews met hulpverleners, waardoor er aanvullende informatie wordt verkregen.

Conclusie

Uit wetenschappelijke en journalistieke bronnen die het bestaan van georganiseerd sadistisch misbruik ondersteunen, blijkt dat de definitie van georganiseerd sadistisch misbruik niet eenduidig wordt gehanteerd. 'Georganiseerd' en 'ritueel/sadistisch' worden door elkaar gebruikt, maar meestal wordt ritueel/sadistisch misbruik als een onderdeel van georganiseerd misbruik beschreven. De omvang van georganiseerd sadistisch misbruik blijkt nauwelijks op een verantwoorde wetenschappelijke wijze te onderzoeken, maar wordt door de meeste onderzoekers als klein ingeschat.

Het toepassen van extreem geweld met rituele kenmerken, het gebruik van *mind control* en het induceren van dissociatie worden vaak genoemd door slachtoffers. Het misbruik begon vaak op zeer jonge leeftijd. De meeste slachtoffers zijn vrouwen. Slachtoffers hebben vaak te kampen met ernstige psychiatrische problematiek waarbij vaak de diagnose DIS wordt genoemd.

Ongunstige gezinsfactoren, waaronder verwaarlozing en misbruik binnen het gezin van oorsprong en het uitlenen van het slachtoffer aan anderen voor seksuele diensten, blijken vaak illustratief voor het ongunstige opvoedingsklimaat.

Daders blijken zowel mannen als vrouwen en zijn meestal bekenden (familieleden) van het slachtoffer. Tevens worden regelmatig autoriteitsfiguren al daders genoemd. Ideologieën gebruikt in netwerken (cults) worden vaak gebruik om het seksueel geweld te rechtvaardigen. Veel ideologieën hebben een religieus karakter, echter kunnen ook andere ideologieën een rol spelen.

Het blijkt voor slachtoffers moeilijk om uit de cult te stappen. De angst voor repercussies is groot. Onderzoek verricht in Duitsland laat echter zien dat het meer dan de helft van de slachtoffers lukt om zonder hulp de cult te verlaten. Therapeuten krijgen vaak als eerste te horen over georganiseerd sadistisch misbruik. Het blijkt voor hen vaak moeilijk hun eigen professionele grenzen te bewaken, hetgeen mede gerelateerd is aan de beperkte kennis die bij hulpverleners aanwezig is over georganiseerd sadistisch misbruik.

Melden bij de politie blijkt een moeizame aangelegenheid; naast de angst voor de cult speelt ook de angst mee niet geloofd te worden. Het gebrek aan concreet bewijs en incoherente verklaringen (door bijvoorbeeld de aanwezigheid van DIS) blijken factoren die belemmerend werken bij het doen van aangifte. Het gebrek aan vertrouwen in de politie (die mogelijk onderdeel uitmaakt van het netwerk) is voorts opvallend.

Complottheorieën over pedofiele satanische netwerken tasten de geloofwaardigheid van slachtoffers aan en leiden af van het werkelijke probleem van georganiseerd sadistisch misbruik, aldus veel wetenschappers.

Het vergroten van kennis over georganiseerd sadistisch misbruik en DIS en het zorg dragen voor een geïntegreerde vorm van hulpverlening wordt noodzakelijk geacht om de kwaliteit van hulpverlening te verbeteren en de mogelijkheid tot melden van dit soort delicten te vergemakkelijken. Aandacht voor kwetsbare kinderen wordt eveneens genoemd.

Bronnenlijst

Anton, A., & Schink, A. (2021). *Der Kampf um die Wahrheit: Verschwörungstheorien zwischen Fake, Fiktion und Fakten*. Komplett-Media GmbH

Argos. (2020). *Glasscherven en duistere rituelen.* [Radio-uitzending]. HUMAN/VPRO. Geraadpleegd op 9 december 2022, van https://www.vpro.nl/argos/media/afleveringen/2020/uitzending-27-juni-ritueel-misbruik.html

Becker, T., Karriker, W., Rutz, C., & Overkamp, B. (2013). *Extreme abuse survey series: Development, findings, and consequences.* Sandime.

Behrendt, P., Nick, S., Briken, P., & Schröder, J. (2020). Was ist sexualisierte Gewalt in organisierten und rituellen Strukturen? *Zeitschrift Sexualforschung,* 33, 76–87.

Canadian Centre for Child Protection (2017). *Survivors survey-executive summary 2017.* Canadian Centre for Child Protection Inc.

Finkelhor, D., & Williams, L.M. (1988). *Nursery Crimes: Sexual Abuse in day care.* Sage.

Gallagher, B. (2000). Ritual and child sexual abuse, but not ritual child abuse. *Child Abuse Review*, *9*(5), 321–327.

Jay, A., Evans, M., Frank, I., & Sharpling (2022). *Child sexual exploitation by organized networks.* Report of The Independent Inquiry into Child Sexual Abuse (IICSA). OGL.

Kasherwa, A.C., & Twikirize, J.M. (2018). Ritualistic child sexual abuse in post-conflict Eastern DRC: factors associated with the phenomenon and implications for social work. *Child Abuse & Neglect*, 81, 74–81.

KTGG. (2021). *Van sadistisch ritueel misbruik naar transgenerationeel georganiseerd geweld*. KTGG.

Madu, S.N. (2001). Prevalence of child psychological, physical, emotional, and ritualistic abuse among high school students in Mpumalanga, province South Africa. *Psychological Reports*, 89, 431–444.

Matthew, L., & Barron, I.G. (2015). Participatory action research on help-seeking behaviors of self-defined ritual abuse survivors: A brief report. *Journal of Child Sexual Abuse, 24*(4), 429–443.

Nick, S., Schröder, J. Briken, P., & Richter-Appelt (2018). Organisierte und rituelle Gewalt in Deutschland: Kontexte der Gewalterfahrungen, psychische Folgen und Versorgungssituation. *Trauma & Gewalt,* 12, 244–261.

Nobakht, H.N., & Yngvar Dale, K. (2018). The importance of religious/ritual abuse as a traumatic predictor of dissociation. *Journal of Interpersonal Violence*, *33*(23), 3575–3588.

Noblitt, J.R., & Noblitt, P.P. (2014). *Cult and ritual abuse: narratives, evidence, and healing approaches.* Praeger.

Salter, M. (2012). The role of ritual in organised abuse of children. *Child Abuse Review,* 21, 440–451.

Salter, M., & Richters, J. (2012). Organised abuse: A neglected category of sexual abuse with significant lifetime mental health care sequelae. *Journal of Mental Health*, *21*(5), 499–508.

Salter, M. (2013). Through a glass, darkly: Representation and power in research on organized abuse. *Qualitative Sociology Review*, *9*(3), 152–166.

Salter, M. (2017). Organized abuse in adulthood: survivor and professional perspectives. *Journal of Trauma and Dissociation*, *18*(3), 441–453.

Schröder, J., Nick, S., Richter-Appelt, H., & Briken, P. (2018). Psychiatric impact of organized and ritual child abuse: cross-sectional findings from individuals who report being victimized. *International Journal of Environmental Research and Public Health,* 15, 2417. https://doi.org/10.3390/ijerph15112417

Schröder, J., Nick, S., Richter-Appelt, H., & Briken, P. (2020a). Demystifying ritual abuse - insight by self-identified victims and health care professionals. *Journal of Trauma & DIssociation*, *21*(3), 349–364.

Schröder, J., Behrendt, P., Nick, S., & Briken, P. (2020b). Was erschwert die Aufdeckung organisierten und ritueller Gewaltstruckturen. *Psychiatrie Praxis*, 47, 249–259.

Schröder, J., & Briken, P. (2021). Ein blinder Fleck. *Deutsches Artzeblatt*, 3, 115–117.

Terlingen, S., & Jaspers, H. (2020a, 2 oktober). *Jullie vragen (en onze antwoorden) over ons onderzoek naar ritueel misbruik.* Argos. Geraadpleegd op 1 augustus 2022, van https://www.vpro.nl/argos/lees/nieuws/2020/q-en-a-ritueel-misbruik.html

Terlingen, S., & Jaspers, H. (2020b, 27 juni). *'Ineens praat iemand als een meisje van zes'. Psycholoog Christel Kraaij over het behandelen van cliënten met DIS.* Argos. Geraadpleegd op 14 december 2022, van

https://www.vpro.nl/argos/lees/nieuws/2020/christel-kraaij-over-het-behandelen-van-clienten-met-dis.html

Terlingen, S., & Jaspers, H. (2020c, 9 juli). *'Politie moet open staan voor de kennis van traumatherapeuten'. Recherchechef Franziska Schubiger (Zürich) over waarheidsvinding bij slachtoffers van seksueel geweld.* Argos. Geraadpleegd op 14 december 2022, van https://www.vpro.nl/argos/lees/nieuws/2020/recherchechef-franziska-schubiger-waarheidsvinding-slachtoffers-seksueel-geweld.html

Wilms, P.J.M., & Huberts, S. (2022). *(On)mogelijkheden onderzoek omvang kindermishandeling: Een methodologische verkenning.* WODC.